

Convenziun da basa per proteger las minoritads naziunalas

Cunvegna dal dretg internaziunal che serva er a proteger il rumantsch

■ La Convenziun da basa per proteger las minoritads naziunalas (curt: Convenziun da basa) è in instrument multilateral ch'il Cussegl da l'Europa ha mess en vigor l'onn 1995. Tranter ils stadis ch'han ratifitgà la Convenziun da basa tutgan er la Svizra (1998). Il champ d'applicaziun da la Convenziun da basa ha la Confederaziun defini sco suonda: las minoritads linguisticas, ils commembers da las communitads giudeas da la Svizra sco er ils «viagiants» svizzers. Sper la Charta europeica da las linguas regiunalas u minoritadas (ratifitgà il 1997) è la Convenziun da basa il segund instrument dal Cussegl da l'Europa che serva er a proteger la lingua rumantscha.

La Convenziun da basa sa cumpona da tschintg parts. Las parts III-V (art. 20-31) reglan dumondas formalas, numnadamain l'entrada en vigor da la Convenziun da basa, la relaziun da quella tar l'ulteriur dretg internaziunal ed ils rapports periodics ch'ils stadis contractants han d'inoltrar. Ils champs d'applicaziun da la

Convenziun da basa per propi en reglads en las parts I (disposiziuns generalas) e II (principis e singuls champs d'applicaziun). Questas duas parts da la Convenziun da basa vegnan preschentadas qua a moda integrala, ensemen cun la decleranza finala, en la quala la Confederaziun expona co applitgar concretamain las disposiziuns da la Convenziun da basa sin las relaziuns en Svizra.

Part I

Art. 1: La protecciun da las minoritads naziunalas e dals dretgs e da las libertads dals commembers da questas minoritads è ina part integrala da la protecciun internaziunala dals dretgs umans ed è sco tala ina part da la collavuraziun internaziunala.

Art. 2: Questa Convenziun da basa è d'applitgar en buna fai, en il spiert da chapientscha e da toleranza ed en concordanza cun ils principis da la buna vischinanza, da las relaziuns amicabileas e da la collavuraziun tranter ils stadis.

Art. 3: 1) Mintga commember d'ina minoritad naziunala ha il dretg da decider libramain, sch'el vul vegnir tractà sco tala u betg; da questa decisiun u da l'execuziun dals dretgs ch'èn colliads cun questa decisiun na dastgan resultar nagins dischavantats per el.

2) Commembers da las minoritads naziunalas pon exercitar e giudar ils dretgs e las libertads che resultan dals principis fixads en questa Convenziun da basa mintgin per sasez sco er en cumpagnia cun auters.

Part II

Art. 4: 1) Las parts contractantas s'obligheschan da garantir a mintga commember d'ina minoritad naziunala il dretg d'egualitad davant la lescha ed il dretg sin la medema protecciun tras la lescha. En quest regard è scumandada mintga discriminaziun per motivs da l'appartegnientscha ad ina minoritad naziunala.

2) Las parts contractantas s'obligheschan da prender – sche quai è necessari – mesiras adattadas per promover en tut ils secturs da la vita economica, sociala, politica e culturala l'egualitad cumpletta ed effectiva tranter ils commembers d'ina minoritad naziunala ed ils commembers da la maioritad. En quest regard resguardan ellas commensuradamain las kundiziuns spezialas dals commembers da las minoritads naziunalas.

3) Las mesiras prendidas en concordanza cun l'alinea 2 na vegnan betg resguardadas sco discriminaziun.

Art. 5: 1) Las parts contractantas s'obligheschan da promover las premissas che

Sedia dal Cussegl da l'Europa a Strasbourg.

FOTO PD

pussibiliteschan als commembers da las minoritads naziunalas da tgirar e da sviluppar vinavant lur cultura e da mantegnair las parts essenzialas da lur identitad, numnadamain lur religiun, lur lingua, lur tradiziuns e lur patrimoni cultural.

2) Senza pregiuditgar las mesiras che vegnan prendidas en il rom da lur politica d'integrasiun generala, sa distanzieschan las parts contractantas da finamiras u da praticas ch'han l'intent d'assimilair ils commembers da las minoritads naziunalas cunter lur veglia, ed ellas protegian questas persunas cunter mintga mesira che vul ina tala assimilaziun.

Art. 6: 1) Las parts contractantas promovon il spiert da toleranza e dal dialog intercultural e prendan mesiras efficaciaz per promover il respect vicendaivel e la chapientscha vicendaivla sco er la collavuraziun tranter tut ils umans che vivan en lur territori suveran, independentamain da lur identitad etnica, culturala, linguistica u religiosa, e però en spezial en ils secturs da la furmaziun, da la cultura e da las medias.

2) Las parts contractantas s'obligheschan da prender mesiras adattadas per proteger umans che pon esser exponids pervi da lur identitad etnica, culturala, linguistica u religiosa ad acts discriminants, ostils u violents u a smanatschas da tals acts.

Art. 7: Las parts contractantas garanteschon ch'il dretg da tut ils commembers d'ina minoritad naziunala da sa radunar en moda paschaivla e da s'associar en moda libra, sco er lur dretg d'exprimer libramain l'opiniun e sin libertad da patratg, da conscienza e da la religiun vegnian respectads.

Art. 8: Las parts contractantas s'obligheschan da reconuscher che mintga commember d'ina minoritad naziunala ha il dretg da manifestar sia religiun u sia ideologia sco er da fundar instituziuns, organisaziuns ed associaziuns religiusas.

Art. 9: 1) Las parts contractantas s'obligheschan da reconuscher ch'il dretg da mintga commember d'ina minoritad naziunala d'exprimer libramain l'opiniun cumpliglia la libertad da l'opiniun e la libertad da retschaiver e da communigar novitads u ideas en la lingua minoritara senza intervenziuns da posts publics e senza resguardar ils cunfins naziunals. Las parts contractantas garanteschon en il rom da lur urden giuridic ch'ils commembers d'ina minoritad naziunala na vegnian betg discriminads en quai che concerna lur access a las medias.

2) L'alinea 1 n'excluda betg che las parts contractantas suttamettan interpresas da radio, da televisiun e da kino ad ina procedura d'approvaziun senza discriminaziun e sin basa da criteris objectivs.

3) Las parts contractantas n'impedeschan betg ils commembers da minori-

tads naziunalas da stgaffir e da duvrar medias stampadas. Entaifer il rom legal per radio e televisiun garanteschon ellas uschè bain sco pussaivel e resguardond l'alinea 1 che la pussaivladad da stgaffir e da duvrar atgnas medias vegnia concedida a commembers da minoritads naziunalas.

4) En il rom da lur urden giuridic prendan las parts contractantas mesiras adequatas per facilitar als commembers da minoritads naziunalas l'access a las medias, sco er per promover la toleranza e per pussibilitar il pluralissem cultural.

Art. 10: 1) Las parts contractantas s'obligheschan da reconuscher che mintga commember d'ina minoritad naziunala ha il dretg da duvrar libramain e senza impediments sia lingua minoritara en ils conturns privats ed en la publicitad, e quai a bucca ed en scrit.

2) En regiuns, nua che commembers da minoritads naziunalas vivan tradiziunamain u en in dumber considerabel, sa stentan las parts contractantas, sch'ils commembers da questas minoritads pretendan quai e sche quest giavisch correspunda effectivamain ad in basegn, da stgaffir uschè bain sco pussaivel la premissa per che la lingua minoritara posia vegnir duvrada en il contact tranter ils commembers da questas minoritads e las autoritads administrativas.

3) Las parts contractantas s'obligheschan da garantir il dretg da mintga commember d'ina minoritad naziunala da vegnir infurmà, entaifer in termin uschè curt sco pussaivel ed en ina lingua ch'ella chapescha, davart ils motivs per sia arrestaziun e davart la natira ed il motiv da l'accusaziun purtada cunter el sco er da sa pudair defender en questa lingua, sche necessari cun agid gratuit d'in interpret.

Art. 11: 1) Las parts contractantas s'obligheschan da reconuscher il fatg che mintga commember d'ina minoritad naziunala ha il dretg da duvrar ses num da famiglia (num dal bab) e ses prenums en la lingua minoritara, sco er il dretg che quests nums vegnian reconuschids uffizialmain sco che quai è previs tenor l'urden giuridic da la part contractanta respectiva.

2) Las parts contractantas s'obligheschan da reconuscher il fatg che mintga commember d'ina minoritad naziunala ha il dretg da montar tavlas, intituziuns ed inscripziuns ch'èn visiblas per la publicitad, sco er da duvrar autras comunicaziuns da gener privat en sia lingua minoritara.

3) En regiuns, nua che commembers da minoritads naziunalas vivan tradiziunamain u en in dumber considerabel, sa stentan las parts contractantas en il rom da lur urden giuridic, inclusiv eventualas convenziuns cun auters stadis, e resguardond lur relaziuns spezialas, da montar ils nums locals tradiziunals, ils nums da vias ed autras indicaziuns topograficas

ch'èn destinadas a la publicitad er en la lingua minoritara, sche la dumonda per quai è gronda avunda.

Art. 12: 1) Las parts contractantas prendan sche necessari mesiras sin il champ da la furmaziun e da la perscrutaziun per promover l'enconuschientscha da la cultura, da l'istorgia, da la lingua e da la religiun da lur minoritads naziunalas sco er da la maioritad.

2) En quest connex mettan las parts contractantas tranter auter a disposiziun pussaivladads adequatas per la scolaziun da persunas d'instrucziun e per l'access a cudeschs d'instrucziun e faciliteschan ils contacts tranter ils scolars e las persunas d'instrucziun da differentas gruppas da la populaziun.

3) Las parts contractantas s'obligheschan da promover l'egualitad da las schanzas da commembers da minoritads naziunalas per l'access a tut ils stgalims da furmaziun.

Art. 13: 1) En il rom da lur sistems da furmaziun respectiv reconuschan las parts contractantas ch'ils commembers d'ina minoritad naziunala han il dretg da fundar e da manar agens instituts da furmaziun e da scolaziun.

2) Tras l'execuziun da quest dretg na resultan naginas obligaziuns finanzialas per las parts contractantas.

Art. 14: 1) Las parts contractantas s'obligheschan da reconuscher che mintga commember d'ina minoritad naziunala ha il dretg d'emprender sia lingua minoritara.

2) En regiuns, nua che commembers da minoritads naziunalas vivan tradiziunamain u en in dumber considerabel, sa stentan las parts contractantas, sche la dumonda respectiva è gronda avunda, da garantir uschè bain sco pussaivel ed en il rom da lur sistem da furmaziun ch'ils commembers da questas minoritads hajan pussaivladads adequatas d'emprender la lingua minoritara u da vegnir instruids en questa lingua.

3) L'alinea 2 vegn applitgà senza che l'emprender la lingua uffiziala u l'instrucziun en questa lingua vegnian pregiuditgads da quai.

Art. 15: Las parts contractantas stgaffeschon las premissas necessarias per ch'ils commembers da minoritads naziunalas possian sa participar en moda efficazia a la vita sociala ed economica ed a fastentas publicas, particularmain a quellas ch'als pertutgan.

Art. 16: Las parts contractantas renunzian a mesiras che midan las relaziuns demograficas en regiuns che vegnan abitadas da commembers da minoritads naziunalas e ch'han l'intent da restrenscher ils dretgs e las libertads che resultan dals principis fixads en questa Convenziun da basa.

Art. 17: 1) Las parts contractantas s'obligheschan da betg intervegnir en il dretg da commembers da minoritads na-

ziunalas da stabilir e da tgirar libramain e paschaivlamain contacts sur ils cunfins ora cun persunas che vivan legalmain en auters stadis, en spezial cun persunas cun la medema identitad etnica, culturala, linguistica u religiosa ubain cun il medem patrimoni cultural.

2) Las parts contractantas s'obligheschan da betg intervegnir en il dretg da commembers da minoritads naziunalas da sa participar ad activitads d'organisaziuns nungovernamentalas tant sin plaun naziunala sco er internaziunala.

Art. 18: 1) Las parts contractantas sa stentan da far, sche quai è necessari, convenziuns bilaterals e multilaterals cun auters stadis, particularmain cun stadis vischins, per garantir la protecciun da commembers da las minoritads naziunalas pertutgadas.

2) Eventualmain prendan las parts contractantas mesiras per promover la collavuraziun transcunfinala.

Art. 19: Las parts contractantas s'obligheschan da respectar e da realisar ils principis fixads en questa Convenziun da basa e da far en quest connex restricziuns, limitaziuns u divergenzas, premissas che talas sajan necessarias, mo uschè lunsch che talas èn previsas en convenziuns da dretg internaziunal, en spezial en la Convenziun per la protecciun dals dretgs umans e da las libertads fundamentalas ed en ils protocols respectivs, ed èn impurtants per ils dretgs e per las libertads che resultan dals principis numnads.

Decleranza

La Svizra declera che las minoritads naziunalas en il senn da la Convenziun da basa èn en Svizra gruppas da persunas ch'èn – en quai che riguarda il dumber da persunas – pli pitschnas ch'il rest da la populaziun da la Svizra u d'in chantun, possedan la naziunalitad svizra, tgiran cun la Svizra relaziuns fixas e duraivlas ch'existan gia daditg ed èn animadas da mantegnair cuminaivlamain quai che caracterisescha lur identitad communabla, en spezial lur cultura, lur tradiziuns, lur religiun e lur lingua.

La Svizra declera che las disposiziuns da la Convenziun da basa che reglan l'applicaziun da la lingua en la relaziun tranter persunas singulas e las autoritads amministrativas valian senza pregiuditgar ils principis applitgads da la Confederaziun e dals chantuns cun fixar las linguas uffizialas.

La preschentaziun:
Dossier «Convenziun da basa per proteger las minoritads naziunalas».

Dapli infurmaziuns:
chatta.ch/?hiid=4516
www.chattà.ch